

تفسیر سوره قدر (جلسه اول)

متن مستخرج از فایل صوتی تدریس استاد تاج آبادی - ۱۴۰۰/۰۶/۱۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ (۱) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ (۲) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ (۳) تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ (۴) سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطَلَعِ الْفَجْرِ (۵)

به نام خداوند گسترده مهر مهربان

ما قرآن را در شب قدر که امور جهان هستی در آن مقدر می‌گردد، بر تو فرودستادیم. (۱) و چه چیز تو را آگاه کرده است که شب قدر چیست و چه عظمتی دارد؟ (۲) شب قدر برای عبادت خدا از هزار ماه بهتر است. (۳) در آن شب، فرشتگان و روح به اذن پروردگارشان فرود می‌آیند تا هرامری را تدبیر کنند و آن را سامان دهند. (۴) آن شب تا دمیدن سپیده برای بندگانی که به خدا روی می‌آورند شب سلامت و دریافت رحمت اوست. (۵)

شناسه سوره

تفسیر این سوره را در دو مرحله پی می‌گیریم، ابتدا نکاتی به عنوان مقدمه بیان می‌کنیم و بعد وارد تفسیر آیات می‌شویم، اولین نکته این است که بیشتر مفسران این سوره را مکی شمردند و مرحوم طبرسی می‌فرماید که مدنی بودن این سوره یک قول ضعیف است، این را با قیل یاد می‌کنند.

مرحوم علامه طباطبائی می‌فرماید اینکه این سوره مکی باشد یا مدنی باشد هر دو احتمال موجه است، قرائنی است که این سوره مکی باشد، قرائنی هم هست که مدنی باشد، بعد می‌فرماید که البته برخی از روایات هستند که مدنی بودن این سوره را تأیید می‌کند؛ مثل آن روایتی که پیامبر بزرگوار اسلام می‌فرماید در عالم رؤیا مشاهده کردم که بنی امیه با چهره های میمون وار بر بالای منبر پیامبر اکرم می‌رفتند و پایین می‌آهلتند، غمی قلب پیامبر بزرگوار اسلام را گرفت فهمید که فتنه ای در امت رخ می‌دهد و جانشینی خودش از مسیر اصلی خارج می‌شود. دچار غم و اندوه بود تا اینکه جبرئیل نازل شد و فرمود برای چه غمگین هستی؟ ماجرا را به طور کامل شرح داد و جبرئیل گفت بله، بعد از رحلت تو آنها سال ها این خلافت را غصب می‌کنند، پیامبر بزرگوار اسلام فرمود که آیا امکان است که این نشود، نشدنی باشد؟ جبرئیل گفت نه، این شدنی است تا زمان خودش فرا برسد و خداوند متعال آنها را منقرض می‌کند.

بعد برای تسلائی خاطر پیامبر بزرگوار اسلام این سوره نازل شد «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ (۱) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ (۲) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ (۳)». ما به تو لیلۃ القدر می دهیم، یعنی ما به تو اهل بیت می دهیم که آنها لیلۃ القدر هستند، امامان امت خواهند بود و یک شب آنها، یک شب امام معصوم برای این امت، بهتر از هزار ماهی است که بنی امیه بر مردم حکومت می کنند.

بعد مفسران و اندیشمندان از اهل سنت و شیعه آمدند این دوران خلافت بعد از پیامبر بزرگوار اسلام را بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که خلافت بنی امیه همان هزار ماه بوده است و این آیه اشاره به این دارد که لیلۃ القدری که ما به تو می دهیم که عبارت از اهل بیت عصمت و طهارت باشد، یک شب آنها، یک روز آنها برای امت، بهتر از هزار ماه بنی امیه است، لذا براساس این روایات مرحوم علامه می فرماید قوی تر این است که این سوره را مدنی بدانیم. حالا این مکی بودن و مدنی بودن یک تأثیر روی نگاه کلی ما به این سوره دارد حالا بعداً بیان می کنیم.

مقام والای این سوره در تبیین حقیقت اهل بیت (علیهم السلام)

دومین نکته ای که درباره این سوره است این است که براساس مفاد این سوره و روایاتی که در منابع معتبر درباره این سوره مبارکه صادر شده است به این نتیجه می رسیم و تصریح حضرات معصومین است که این سوره بسیار بلند مرتبه و مهم است، به جهت اینکه از یک طرف گویای شخصیت باطنی و ولایت معنوی و باطنی حضرات معصومین بر جهان و انسان است که حالا بعد شرح می دهیم و از جهت دیگر گویای پیوند و اتصال وجودی حقیقت حضرات معصومین است با حقیقت قرآن کریم. از دو جهت این سوره دارد حضرات معصومین را معرفی می کند: از یک جهت، آن ولایت باطنی و تکوینی آنها را بر هستی بیان می کند و از یک جهت اتحاد وجودی آنها را با آن حقیقت قرآن کریم دارد بیان می کند؛ از این جهت شما شاید آیه ای در قرآن نداشته باشید، سوره ای در قرآن کریم نداشته باشیم که ناظر باشد به فضائل حضرات معصومین و مانند این سوره جامعیت داشته باشد. این سوره هم مرجعیت دینی حضرات معصومین را توضیح می دهد و تبیین می کند و اثبات می کند و هم آن ولایت باطنی و معنوی آنها را توضیح می دهد و تبیین می کند و اثبات می کند.

دیگر آیاتی که ناظر به امامت است، مثل آیه اکمال دین، مثل آیه ولایت، مثل آیه تبلیغ، حتی مثل آیه تطهیر به وزانت و بلند مرتبگی این سوره به لحاظ تبیین حقیقت شخصیت حضرات معصومین نیست، آیه تطهیر صرفاً گویای عصمت حضرات معصومین است، اما این سوره فراتر از این عصمت را دارد برای حضرات معصومین ثابت می کند؛ لذا در روایات داریم که سوره قدر سید و سرور دین شما است و حجت خدا بعد از پیامبر اکرم

بر مردمان است. مثلاً روایتی را مرحوم کلینی در اصول کافی نقل می کنند از امام باقر (علیه السلام) که فرمودند: «يَا مَعْشَرَ الشَّيْعَةِ» ای شیعیان «خَاصِمُوا بِسُورَةِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ تَفْلِحُوا» با مخالفین ما، با مخالفین ولایت براساس سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» مناظره بکنید و مجادله بکنید. اگر براساس مفاد سوره قدر با مخالفین امامت شما مناظره کنید، «تَفْلِحُوا». شما در این مناظره پیروز می شوید؛ «فَوَاللَّهِ إِنَّهَا لِحُجَّةُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى الْخَلْقِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ». امام باقر می فرماید به خدا قسم سوره قدر حجت خداوند تبارک و تعالی بر خلق خدا است، نه فقط بر مخالفین، بر خلق خدا است، بعد از رسول مکرم اسلام «وَإِنَّهَا» سوره قدر «لَسَيِّدَةٌ دِينِكُمْ» آقا و سید دین شما است «وَإِنَّهَا» این سوره قدر «لَغَايَةُ عِلْمِنَا» گویای نهایت علم ما است، نهایت علم ما در این سوره بیان شده است. «يَا مَعْشَرَ الشَّيْعَةِ» ای شیعیان «خَاصِمُوا بِحَمِّ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ»؛ به سوره حم دخان تمسک کنید و با مخالفین مناظره کنید؛ چون آن سوره هم آیات اولیه آن درباره همین حقیقت حضرات معصومین و مقام ولایی حضرات معصومین است

سوره قدر شناسنامه اهل بیت (علیهم السلام)

نکته دیگر این است که در برخی از روایات آمده است همان طور که سوره توحید شناسنامه و شناسه خداوند متعال است، سوره قدر هم شناسه و شناسنامه حضرات معصومین است، روایتی باز در منابع معتبر ما نقل شده است که پیامبر بزرگوار اسلام فرمودند در معراج خداوند متعال به من فرمود دو رکعت نماز بخوانم و خداوند متعال فرمود در رکعت اول بعد از سوره حمد سوره توحید بخوانم «وَإِنَّهَا نَسِبَةٌ رِبَكِ»، سوره توحید نسبت پرودگار تو است، یعنی توصیف پرودگار تو است، شناسه پرودگار تو است؛ بعد در رکعت دوم بعد از حمد سوره قدر بخوان؛ «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» بخوان «وَإِنَّهَا نَسِبَتُكَ وَنَسِبَةُ أَهْلِ بَيْتِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ». سوره قدر هم شناسه تو است ای پیامبر و شناسه اهل بیت تو است - اگر خاطر شریفان باشد و مراجعه بفرمایید - آن بحثی که در سوره توحید داشتیم، در آنجا بیان کردیم که چرا سوره توحید شناسه خداوند متعال است؟ در آنجا بیان شد چون جامع ترین سوره است به لحاظ تبیین صفات ذاتی خداوند متعال و صفات فعلی خداوند متعال. جامعیت سوره توحید را دیگر آیات توحیدی بیان کردیم، ندارد؛ لذا سوره توحید فرمود شناسه خداوند متعال است، سوره قدر هم شناسه پیامبر بزرگوار اسلام و حضرات معصومین است، چون به نحو جامع این مقامات حضرات معصومین را تبیین می کند؛ آن طور که حالا در ادامه ان شاءالله به آن می رسیم.

زیارت جامعه کبیره شرحی بر این سوره

این سوره چون ولایت باطنی و تکوینی و علمی و مرجعیت دینی حضرات معصومین را به اجمال بیان کرده است، آنچه که در زیارت جامعه کبیر در باب ولایت باطنی و تکوینی حضرات معصومین و مرجعیت دینی و علمی آنها است آن شرح سوره لیلۃ القدر است، حالا بعد در ادامه باز اشاراتی داریم در این زمینه که چگونه زیارت جامعه کبیر شرح و تفسیر سوره قدر است.

روایات فضیلت سوره

نکته دیگر این است که در روایات داریم که امام باقر (علیه السلام) می فرماید: فضیلت کسی که به سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» ایمان بیاورد و تفسیر سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» را بفهمد، فضیلت چنین کسی بر کسی که به سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» ایمان نیاورد به مفادش و یا تفسیر آن را قبول نکند و نپذیرد «كَفَّضَلِ الْإِنْسَانَ عَلَى الْبَهَائِمِ» مانند فضیلت انسان است نسبت به چهارپایان.

دو نکته دیگر را بیان کنیم، دو، سه روایت دیگر در این زمینه بخوانم تا این بخش ان شاء الله تمام بشود.

روایاتی داریم در باب فضیلت و آثار تلاوت این سوره، امام باقر (علیه السلام) در روایتی فرمودند هر کسی در نمازهای واجب «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» را بخواند و لو یک بار، منادی ندا می دهد که «يَا عَبْدَ اللَّهِ غُفِرَ لَكَ مَا مَضَى فَاسْتَأْنَفِ الْعَمَلَ» گناهان گذشته تو به خاطر خواندن سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» در نماز بخشیده شد از این به بعد مراقب اعمال بعدی خودت باش.

در روایت دیگری داریم امام رضا (علیه السلام) می فرماید: «ما من عبد زار قبر مؤمن فقرأ عليه انا أنزلناه سبع مرات إلا غفر الله له و لصاحب القبر». این روایت را در من لا يحضره الفقيه نقل کرده است و می فرماید اگر کسی به قبرستانی رفت، سر قبر مؤمنی رفت و آنجا هفت مرتبه سوره قدر بخواند خداوند متعال هم گناهان آن میت را می آمرزد و هم گناهان آن کسی که سوره «انا أنزلناه» خوانده است.

روای می گوید با امام باقر (علیه السلام) در قبرستان بقیع بودم، از کنار قبری از شیعیان گذشتیم و به امام باقر عرض کردم که یابن رسول الله صاحب این قبر از شیعیان کوفی شما است، حضرت ایستاد و برگشتند کنار قبر فرمود: «اللَّهُمَّ اَرْحَمْ غُرْبَتَهُ وَصَلِّ وَحَدِّتَهُ»؛ خدایا غربت این شیعه ما را به آن رحم کن و او را از تنهایی نجات بده «وَأَنْسُ وَحْشَتَهُ»؛ وحشت را از او بگیر به او یک انس و آرامشی بده، «وَأَسْكِنْ إِلَيْهِ مِنْ رَحْمَتِكَ رَحْمَةً»

يَسْتَعْنِي بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ؛ یک رحمتی به این صاحب قبر بده، یک مغفرتی به این صاحب قبر بده، تا از رحمت غیر تو بی نیاز شود «وَالْحَقُّ بِمَنْ كَانَ يَتَوَكَّلُ»؛ خدایا صاحب این قبر را ما حق کن به کسی که او را دوست می داشت و ولایت او را پذیرفته بود. راوی می گوید امام باقر (علیه السلام) این دعاها را که کرد «ثم قرأ انا انزلناه سبع مرات»، بعد هفت مرتبه سوره «إنا انزلناه» را قرائت کردند. در واقع امام باقر (علیه السلام) در این روایت هم فضیلت قرائت «إنا أنزلناه» را برای آن روای و ما یادآوری کردند و هم نیاز ما به حضرات معصومین و دعای حضرات معصومین را بیان کردند و امام باقر (علیه السلام) در این روایت فرمودند غربت شما را بعد از مرگ می توانیم برطرف می کنیم، وحدت شما را ما، وحشت شما را می توانیم برطرف کنیم. ما هستیم که می توانیم رحمت خدا را بعد از این دنیا شامل حال شما بکنیم؛ چه با شفاعت و چه با دعا و ما هستیم که انیس شما هستیم و صاحب شما هستیم و همراه شما هستیم.

ان شاءالله جلسه بعد ادامه بحث...

والسلام عليكم و رحمه الله و بركاته